

має виступати держава, яка забезпечить єдність шляхом вертикальної інтеграції соціальних груп і горизонтальної інтеграції територіальних спільнот.

3. В результаті проведення інтеграційних процесів, реформатори, передусім, мають спрямовувати зусилля на досягнення і підтримання миру; забезпечення більших досягнень у найрізноманітніших сферах людського буття; вирішення деяких специфічних проблем.

4. Формування комунізованого громади відбувається поступово, у залежності від інтеграційних процесів між окремими територіальними спільнотами у її складі. Тому необхідною умовою є забезпечення автономії та/чи суверенітету учасників інтеграційного процесу на відповідний перехідний період.

5. Якщо сторони не готові до зміни і балансування свого простору, у реалізації власних інтересів сторонам не тільки не важливе виникнення комунікативної перспективи, але і бажане зведення до мінімуму спроб впливу на домагання сторін і їхнє балансування.

6. Головним результатом здійснення адміністративно-територіальної реформи має стати підвищення соціальної активності та відповідальності громадян у вирішенні нагальних місцевих проблем та створення спільного благополуччя.

Надалі перспективним напрямом дослідження є з'ясування впливу етнокультурного чинника на інтеграційні процеси в територіальних громадах та вироблення пропозицій щодо розробки моделі функціонування комунізованих адміністративно-територіальних одиниць базового рівня в умовах етнонаціонального різноманіття.

Література.

1. Балінченко С.П. Комунікативні засади інтеграційних процесів у сучасному суспільстві: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / С.П. Балінченко; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2005. – 16 с.

2. Богачев Р. М. Феномен форми перетвореної в інтеграційних та дезінтеграційних процесах [Електронний ресурс] / Р. М. Богачев. // Філософські проблеми гуманітарних наук (Збірка наукових праць) – Режим доступу: www.info-library.com.ua/books-text-11382.html.

3. Вікіпедія – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki.

4. Вишотравка Й. М. Вплив адміністративно-територіальних перетворень на історичний розвиток поселень (на прикладі міст Львівської області) [Електронний ресурс] / Вишотравка Й. М. – Режим доступу: www.nbuu.gov.ua/e-journals/tppd/2008-2/08vymirs.htm/08vymirs.htm.

5. Картунов О.В. Вступ до етнополітології: науково-навчальний посібник [Електронний ресурс] / О. В. Картунов. – К. – 1999. – 300 с. – Режим доступу: politics.ellib.org.ua/pages-686.html.

6. Методичні рекомендації щодо збору інформації та попереднього аналізу можливості формування дієздатних громад у регіонах – Режим доступу: www.minregionbud.gov.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=827.

7. Міста та громади в адміністративно-територіальній реформі в Україні. Міжнародний досвід та практичні пропозиції / М. В. Пітцик, Ю. І. Ганущак, Д. Шиманке, Х. Циммерманн; Асоц. міст України та громад, Нім. Бюро техн. співробітництва. – К., 2008. – 136 с.

8. Надюха М.П. Соціальна самоорганізація як засіб розвитку місцевого самоврядування в Україні / М.П. Надюха, О. В. Михайлич // Віче. – 2007. – С. 7–11.

9. Паталаха В.Ф. Інтеграція громадян в соціально-політичному розвитку суспільства: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / В.Ф. Паталаха; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2010. – 18 с.

10. Пилипів В.В. Територіальна організація управління в Україні: ідеологія реформування / В. В. Пилипів // Регіональна економіка. – 2011. – № 3. – С. 54–60.

11. Хоруженко О. Досвід країн Вишеградської групи: реформи громад базового рівня [Електронний ресурс] / О. Хоруженко // – Режим доступу: crps.sumynews.com/publications/item/83-dosvid-krayin-vyshegradskoyi-grupy-reformy-gromad-bazovogo-rivnya.html.

УДК 351,851(474.3)

Вікторія Ткаченко

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ ЛАТВІЙ: МУНІЦИПАЛЬНИЙ РІВЕНЬ

У статті розглянуто та проаналізовано систему управління освітою в Латвії на муніципальному рівні. Визначені пріоритетні напрями розвитку системи управління освітою в Україні.

Ключові слова: державне управління, освітня державна політика, країни Балтії.

✦ Україна разом з іншими європейськими державами не стала виключенням процесам євроінтеграції, які динамічно проникають в усі сфери нашого життя і свідомо чи не несвідомо проєктують шлях розвитку суспільства. Країни Балтії, як і Україна, пройшли не прості часи становлення у пострадянський період та спрямували свій погляд на європейський вимір, успішно пройшли підготовку до вступу в Європейський союз, виборюючи рівноправне місце серед країн-членів ЄС, щоб бути їм надійним партнером. Вагомих результатів за короткий період часу досягли у своєму розвитку країни Балтії. Саме тому предметом нашої уваги став досвід цих країн у реформуванні системи державного управління освітою.

У сфері освіти ці тенденції втілились в ідеї приєднання нашої країни до загальноєвропейського освітнього простору, що ґрунтується на європейських традиціях відповідальності освіти перед суспільством, на широкому й відкритому доступі як до доступного, так і післяступеневого навчання, на освіті для розвитку особистості й навчання протягом усього життя. Зараз динамічно реформується українська національна система освіти, що має відповідати кращим європейським стандартам і передбачає підняття престижу освіти. До того ж попри всі позитивні моменти приєднання до освітнього простору Європи, у пересічних громадян часто виникають опасіння: чи доцільне поєднання загальноєвропейських освітніх традицій з вітчизняними?

Одним з таких напрямів є демократизація та децентралізація державних органів управління в сфері освіти, що активно запроваджується в нашій державі. У зв'язку з цим цінним є вивчення наслідків, проблем і результатів впровадження відповідних реформ у країнах Балтії.

Більшість європейських країн спрямовані на перехід від централізованого до децентралізованого державного управління. У будь-якій країні світу управління освітою

неефективно здійснювати виключно з центру. Як зазначив відомий французький вчений та один із найвідоміших теоретиків місцевого самоврядування Алексіс де Токвіль [7], «центральна влада, якою б освіченою та вправною вона не була, не в змозі одна охопити всі питання життя великого народу. Вона не може цього зробити тому, що подібне завдання перевищує всі межі людських можливостей. Коли така влада намагається виключно лише своїми силами створити та привести в дію безкінечну множину різних суспільних механізмів, вона змушена буде або задовольнити далеко неповними результатами, або її зусилля будуть просто марні» [8].

Латвійський уряд не став виключенням у намаганнях удосконалення державного управління, а саме у сфері освіти. Відповідно до положень Конституції Республіки Латвія, прийнятими у 1922 році і відновленими у 1993 році, Латвія має демократичну парламентську систему управління. Система управління в Латвії розподілена між двома групами: державна адміністрація та дворівневий уряд [4]. Розподіл обов'язків між муніципальними та регіональними органами управління виходить із складності та ресурсноємності того чи іншого завдання. Якщо для вирішення певного питання відбувається об'єднання фінансових, матеріальних, інформаційних або людських ресурсів декількох органів влади, то воно переводиться під юрисдикцію окружного органу управління.

Міністерство освіти і науки Латвії, як центральна інституція виконавчої влади у сфері освіти, допомагає Кабінету Міністрів виконувати завдання, визначені Конституцією та законодавством освітньої галузі. Для ефективного вирішення завдань Міністерство освіти і науки Латвії, а також інші державні адміністративні інституції в галузі освіти мають територіальні відділення, в основному на регіональному рівні, котрі тісно співпрацюють з районними та муніципальними органами влади.

Загальною метою місцевих органів влади являється забезпечення соціальних, економічних, культурних та освітніх потреб населення. Муніципальні ради мають право затверджувати обов'язкові для виконання нормативні акти і слідкувати за їх виконанням, якщо не існує закону, який регулює сферу діяльності з цих питань. Такі положення є обов'язковими для виконання усіма жителями і юридичними особами, які знаходяться на відповідній адміністративній території.

Функціонування системи освіти Латвії здійснюється згідно із чинним законодавством країни. Система управління освітою цієї європейської держави безпосередньо пройшла декілька реформаційних перетворень. На кінець 1990 років у державі виникла така ситуація, коли стало вкрай необхідно створити таку систему освіти, яка могла б забезпечити однакові можливості на ринку праці і освіти для усіх випускників латвійських шкіл.

Дослідження, проведені в окремих регіонах Латвії свідчать про те, що голови місцевих органів влади, депутати та співробітники, а також мешканці в своїй більшості проти примусового об'єднання муніципалітетів центральним органом влади [4]. Адміністративно-територіальна реформа, що реалізується за підтримки фінансової реформи відповідно до політики регіонального розвитку, не може бути успішною без активної участі місцевих органів влади та населення [4].

Останні дослідження розглядають різні форми співробітництва органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями, що інтенсивно розвиваються, у тому числі й на інтернаціональній основі. Столиця Латвії – Рига – бере активну участь в діяльності Союзу міст Балтії, що сприяє її розвитку та взаємній співпраці.

Асоціація латвійських великих міст солідарними діями сприяє удосконаленню підготовки низки законопроектів, активізує взаємодію органів самоврядування Латвії по горизонталі [9].

Проблемам з розвитку самоврядування у Латвії присвячено багато досліджень. Їх наслідком стала державна підтримка Стратегії сталого розвитку Латвії «Латвія – 2030» [5]. У ній запроваджується, що дієві управлінські кроки з розвитку освіти мають забезпечувати:

а) програми підтримки у сфері освіти, які реалізуються державою інколи занадто складні і часто змінюються, у зв'язку з чим виникає необхідність у наданні необхідної інформації і консультативної підтримки, щоб приймати виважені рішення;

б) формування й розвиток людського капіталу зі школи, особливо молодшої та дошкільної освіти, а також сприяти вкладу батьків в освіту і виховання дітей у ранньому віці. Ці компоненти потребують обов'язкової підтримки. Набуті під час навчання у початкових, середніх, професійних і вищих освітніх закладах уміння і компетенції потрібно реалізовувати постійно протягом працездатного життя та удосконалювати їх через освіту дорослих і освіту на робочих місцях. Саме тому основний акцент робиться на забезпечення якості та доступності дошкільної освіти та освіти батьків, чіє максимальне активне підключення до ринку праці потребує віднайдення державного рішення;

в) можливість робітників брати участь у програмах з розвитку та підвищення кваліфікації, що сприятиме зростанню продуктивності та конкурентоспроможності людського капіталу. На додаток до традиційної участі освітніх інституцій важливий вклад у цю сферу можуть внести також бібліотеки, заклади культурної освіти, творчі та громадські групи.

Управління системою освіти на муніципальному рівні має свої особливості та напрями реалізації, що пов'язані із наданням повноважень, дотриманням відповідальності та виконанням завдань органами місцевого самоврядування. Відповідно до них управлінський вплив локалізується в межах місцевого співтовариства, тобто поширюється на населення певної території. Механізм взаємодії державних і муніципальних органів – це система відносин органів влади в процесі спільного вирішення питань, що становлять спільний інтерес. Для вирішення спільних питань, що мають взаємний інтерес, приймаються при цьому правові акти, що ґрунтуються на законодавстві даної країни.

Основними формами взаємовідносин державних і муніципальних органів влади, що здійснюються без взаємної передачі повноважень один одному, є договори та угоди, а також спільне створення державно-муніципальних організацій, що виконують спільні завдання та функції.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є проведення аналізу системи управління освітою Латвії на муніципальному рівні, визначення особливостей взаємодії всіх учасників управління освітою на муніципальному рівні.

Система місцевих органів влади в Латвії складається з двох рівнів. Перший рівень нараховує 485 сільських, 70 районних і 7 місцевих муніципалітетів; другий – 26 окружних органів влади і 7 міст республіканського значення станом на 1 січня 1998 року [4]. Таким чином, міста одночасно представлені на обох рівнях органів місцевого самоврядування.

Беручи до уваги особливості дворівневої системи міського управління, між міською та районними радами

виникали суперечності. Внаслідок чого відповідно до Закону «Про місцеві органи влади» від 19 травня 1994 року у столиці Латвії була створена однорівнева система управління [4]. Таким чином, до 1 липня 2009 року Латвія була розділена на 26 районів, які ділилися на сільради та міста районного підпорядкування та 7 міст республіканського підпорядкування.

1 липня 2009 року закінчилася адміністративно-територіальна реформа Латвії, відповідно до якої територіальний розподіл був замінений на новий. Згідно з новим адміністративно-територіальним розподілом Латвія була розділена на 110 крайов та 9 республіканських міст. Незважаючи на те, що попередній розподіл територій відмінено, реформа до кінця не доведена, що викликало багато ускладнень і невирішених проблем [2].

Місцеве самоврядування у сфері освіти здійснюється на рівні міста республіканського значення – столиці Латвії Риги. З метою забезпечення повноцінної ефективної роботи органів самоврядування, чітко визначити пріоритети розвитку міста, цілі й шляхи для їх досягнення, розроблено план розвитку міста Риги. Загальна мета плану розвитку міста – стимулювати довготривалий розвиток Риги, забезпечити найкращу якість життя усім людям, які мешкають та працюють в Ризи або просто її відвідують.

Адміністрація самоврядування Риги складається з центральної адміністрації самоврядування, департаментів відповідно до сфер діяльності, органів самоврядування, що підпорядковані департаментам, а також заклади адміністрації самоврядування, які мають особливий статус.

Дума Риги входить до центральної адміністрації самоврядування. Рішення Ризької Думи приймаються депутатами на відкритих засіданнях. На засіданнях Ризької Думи може бути присутнім будь-який працівник самоврядування, журналісти, керівні особи муніципальних та державних закладів [2]. У Ризьку Думу обирається 60 депутатів. Порядок виборів до Ризької Думи визначає Закон «Про вибори міської Думи, кураєвої Думи і волостної ради», прийнятий Сеймом Латвійської Республіки 25 січня 1994 року.

Для виконання окремих функцій самоврядування Дума формує комісії та робочі групи, до складу яких входять депутати Думи та працівники самоврядування.

Для забезпечення своєї роботи і підготовки питань для розгляду на своїх засіданнях Ризька Дума формує постійні комітети. У Ризькій Думі працюють 8 комітетів: Комітет з фінансових і адміністративних справ, Комітет з питань безпеки, порядку і запобігання корупції, Комітет освіти, культури і спорту, Комітет житла та навколишнього середовища, Комітет міського розвитку, Комітет міського майна, Комітет у справах зв'язку та транспорту, Комітет з соціальних питань. Спільна робота комітетів сприяє вирішенню нагальних питань муніципального рівня управління.

Комітети Ризької Думи:

- готують питання для розгляду на засіданнях Думи;
- дають висновки з питань, які відносяться до їх компетенції;
- контролюють роботу підвідомчих їм закладів і установ самоврядування;
- розглядають проекти бюджетів, контролюють їх виконання, а також затверджують і контролюють кошторис окремих закладів;
- розробляють стратегію довгострокового розвитку з питань, які відносяться до їх компетенції;
- вносять пропозиції відносно управління і експлуатації майна самоврядування;

- здійснюють керівництво підвідомчих їм закладів самоврядування за допомогою постанов та розпоряджень;
- доручають виконавчим структурам Ризької Думи підготовку постанов;
- виконують інші функції відповідно до Положення про Ризьке самоврядування і постановам ризької Думи.

До компетенції Комітету освіти, науки і спорту належить:

- розробка і реалізація перспективних і щорічних програм освіти, розвитку спорту та розвитку громадської інтеграції;
- розробка пропозицій по організації мережі освітніх закладів міста Риги і забезпеченню діяльності освітніх закладів, впровадженню інформаційних технологій в навчальний процес;
- культурна політика;
- культурне середовище;
- розвиток закладів культури, музичних і художніх шкіл, бібліотек.

У відомстві Комітету освіти, культури і спорту знаходиться Департамент освіти, молоді та спорту Ризької Думи, а також Департамент культури.

Комітет освіти, культури і спорту:

- координує реалізацію молодіжної політики в Ризи;
- контролює облік дітей у віці обов'язкової освіти;
- контролює співпрацю Департаменту освіти, молоді і спорту Ризької Думи з Департаментом міського розвитку Ризької Думи, Майновим департаментом, сприяючи будівництву і реновації будинків закладів освіти, спорту та відпочинку;
- сприяє розвитку приватних закладів освіти, спорту та відпочинку;
- співпрацює з Ризьким сирітським судом;
- співпрацює з Міністерством освіти і науки, Міністерством юстиції, закладами, які знаходяться у їх підпорядкуванні, Державним фондом культурного капіталу, Ризькою спільнотою, творчими союзами і спільнотами національних меншин.

Відповідно до діяльності системи управління освітою Латвії на муніципальному рівні, до повноважень муніципалітетів належить скеровувати діяльність управління освітою, а саме: дошкільної, основної, середньої та технічної освіти [1, 4].

Згідно з Законом «Про освіту» Латвії, муніципальне управління освітою покликано вирішувати низку завдань [1]:

- муніципальне управління освітою створює самоуправління району або республіканського міста для здійснення своєї компетенції в сфері освіти;
- керівника муніципального управління освітою після узгодження з Міністерством освіти і науки призначають на посаду відповідні органи самоврядування. Керівнику муніципального управління освітою необхідно мати досвід роботи в сфері освіти або керівництва освітою;
- муніципальне управління освітою здійснює свою діяльність відповідно до положення, яке затверджує відповідні органи самоврядування.

В системі управління освітою Латвії важливу роль та вагомі повноваження має громадськість, громадські організації. Громадськість, згідно з наділеними їй повноваженнями Законом «Про освіту», бере участь в організації і розвитку освіти, популяризує усі види освіти, сприяє покращенню якості освіти, має вплив на прийняття рішень щодо підготовки навчальних програм, захищаючи

права та інтереси учнів та педагогів у процесі отримання освіти та роботи. Делегування державним органам управління та місцевого самоврядування в галузі освіти певних повноважень громадським організаціям закріплене законодавством в сфері освіти [1].

На рівні навчального закладу управління здійснюється його керівником. Кожен навчальний заклад проходить реєстрацію в Реєстрі навчальних закладів протягом місяця з дня його утворення. Реєстр навчальних закладів веде Міністерство освіти і науки. Навчальні заклади проходять акредитацію в установленому Кабінетом Міністрів порядку.

Діяльність навчального закладу являється самостійною у розробці програм і викладанні навчальних програм, підборі працівників, фінансовій, господарській або іншій діяльності відповідно до діючого Закону, іншими законами і нормативними актами та положеннями або статутом навчального закладу. Засновник навчального закладу забезпечує його фінансовими та матеріальними ресурсами, необхідними для безперервної діяльності навчального закладу відповідно до правил встановлених Кабінетом Міністрів про фінансове та матеріальне забезпечення навчальних закладів.

Керівник навчального закладу відповідає за діяльність навчального закладу і її результати, за дотримання дійсного Закону «Про освіту» та інших регламентуючих діяльність навчального закладу нормативних актів, а також за раціональне використання інтелектуальних, фінансових і матеріальних ресурсів.

Самоврядування навчального закладу створюється як колегіальна структура, яка здійснює свою діяльність відповідно до положень про самоврядування.

Аналізуючи систему управління освітою Латвії на муніципальному рівні, прослідковуємо вагомий вплив на них та контроль з боку центральних органів влади в сфері освіти та надання більш широких повноважень навчальним закладам на інституційному рівні.

Державне управління освітою на муніципальному рівні здійснюється Державною інспекцією освіти Латвії відповідно до Закону «Про освіту» [1], яка здійснює нагляд в навчальних закладах за виконанням вимог діючого законодавства в сфері освіти. Державна інспекція освіти знаходиться у відомстві Міністерства освіти і науки Латвії. У своїй діяльності державна інспекція освіти регулюється положенням, затвердженим Кабінетом Міністрів.

Виконання реформ місцевих органів влади являється однією з основних цілей програми трансформації Латвії [4]. Концепція реформи була затверджена Кабінетом Міністрів 28 вересня 1993 року і визначила головні цілі – демократизацію і децентралізацію державної влади і управління, підсилення відповідальності місцевих органів влади за виконанням доручених їм завдань, покращення якості обслуговування населення, а також підсилення участі населення в управлінні.

Основними принципами реформування місцевих органів управління освітою в Латвії були:

- демократія та децентралізація управління;
- незалежність місцевих органів влади від центральних органів;
- свобода дій в межах закону;
- розвиток муніципальної та приватної власності;
- формування незалежних місцевих бюджетів;
- використання ринкових (не командних) методів управління [4].

Система управління освітою на муніципальному рівні теж зазнала змін. Освіта стала всеохоплюючою

та конкурентноспроможною. Розширилося коло повноважень управління освітою на муніципальному рівні, та навчальні заклади стали більш автономними у прийнятті рішень на рівні закладу.

Література.

1. Закон «Про освіту» Латвії від 29 жовтня 1998 р. – <http://www.latreia.riga.lv/cenr/obrlatv/zakobr.html>.
2. Портал Ризького самоврядування. – http://www.riga.lv/RU/Channels/Riga_Municipality/default.htm.
3. Міністерство освіти і науки Латвії. – <http://izm.izm.gov.lv/ministry.html>.
4. Эдвинс Ванагс, Инга Вилка. Местное самоуправление в Латвии / Местное самоуправление в центральной и восточной Европе. – Глава 2 – <http://nala.ge/uploads/files/4de653e5b36b3.pdf>.
5. Проект стратегии устойчивого развития Латвии «Латвия – 2030» / июнь 2010. – http://www.nap.lv/upload/latvija2030_rus.pdf.
6. Концепция государственной программы «Общественная интеграция в Латвии». – Рига, 1999. – С. 5.
7. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: Монографія. – К.: Ін Юре, 2003. – 512 с.
8. Кравченко В. В., Пітцик М. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (основи муніципального права): Навч. посіб. – К.: Арарат-Центр, 2001. – 176 с.
9. Курочкин А., Курочкина Е., Опыт муниципального реформирования в государствах Балтийской Европы. – «ПОЛИС» («ПОЛИТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ»), 2003., № 3, 89 – 97 стр.